

Экономика и Финансы
(кафедра)
Организация и планирование ГРР
(дисциплина)

ТЕМА ЛЕКЦИИ

Барлау жұмыстарының еңбегің ұйымдастыру

Лекция № 11
1 академический час

Давильбекова Жибек Хусаиновна
(ФИО преподавателя)

dnx37@mail.ru
(Электронная почта преподавателя)

Еңбек ұйымының ғылыми-әдістемелік негіздері

Жұмыс процесі үш негізгі және өзара байланысты іс-қимыл элементтерін қамтиды: **еңбек құралдары, еңбек заттары** және **еңбек өзі** тікелей білдіреді. *Еңбек технология, және еңбек құралдары мен нақты ұйымдастыру арқылы жұмыс заттарына әсер жасау бойынша олардың қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін қызметкердің мақсатты қызметі.* Оның үш негізгі ерекшеліктері бар: **санашылық** іс-әрекеттер, **энергошығындарлық** және пайдалы, әлеуметтік танылған нәтижесі болуы (*Результативность*).

Еңбек энергошығындарлық (*Энергозатратность*) еңбек қызметін жүзеге асыру үшін қосымша (табиғи физиологиялыққа) физикалық және психикалық күш жұмсалады. Еңбектің пайдалы, әлеуметтік танылған нәтижесі болуы қажет (*Результативность*).

Еңбек ғылыми ұйымдастыру (НОТ) арқасында еңбек шығындарың азайтады және, осылайша, еңбек шығындарын үнемдейді. *Өндірістік шығындарды азайту, табысты арттыру, оның бәсекеге қабілеттілігін арттыру* НОТ арқылы компаниянің өндірістің экономикалық нәтижелері болып табылады. **Еңбек ұйымдастыру** - өндіріс процесінде адамдардың тиісті тепе-теңдікті қамтиды, жұмыс күшінің ұтымды пайдалануына бағытталған іс-шаралар жүйесі болып табылады; бөлү және ынтымақтастық; еңбекті мөлшерлеу және ынталандыру әдістері; еңбек реттеу және ынталандыру. экономикалық, физиологиялық, әлеуметтік: Өзара байланысты үш проблемаларды НОТ шешеді: *экономикалық, физиологиялық, әлеуметтік.* *Өндірістік шығындарды азайту және оның өнімділігі мен рентабельдігің арттыру үшін өз кезегінде еңбек экономиясы бағытталған*

Психофизиологиялық міндеттері қызметкерлеріне ыңғайлы және қауіпсіз еңбек жағдайларын қамтамасыз ету оның физикалық және психикалық стресс ауырлығын азайту, жұмысшылардың әр түрлі органдарына жүктемені үйлестіру, біржақты еңбек болдырмау, ақыл-ой еңбек физикалық еңбек үйлесіміне қамтамасыз ету, сондай-ақ денсаулық сақтау үшін қызметкердің еңбек және демалыс режимін оңтайлы құру болып *табылады*.

Әулеметтік міндеттері- өндірістік операциялар әртүрлілікті арттыру, оның тартымдылығын арттыру, қызметкерлердің бір мағыналы еңбек қамтамасыз ету жұмысің өзгерту, творчестволік элементтерің көбейту, айлығың көтеріп тұру т. б.

Ресурс үнемдейтін (Ресурсосберегающая), соның ішінде **еңбек үнемдейтін,** еңбек жұмыс уақытың, шикізат жинақтарын, энергия және басқа да материалдарын экономия жасауына бағытталған.

Ресурсты сақтау (Ресурсосбережение)- өндірістің интенсификацияландырудың негізгі тетіктерінің бірі. Қазіргі жағдайда отын өсуі, энергия, металдар мен басқа да материалдардың талабы 75-80% деңгейінде олардың экономия арқылы қанағаттандырылуға тиіс. Сол үшін технологиясын ғана емес, сондай-ақ *жұмысты ұйымдастыру*ің бағыттау керек.

Оңтайландыру (**Оптимизирующая**) функциялары еңбек ұйымдастыру деңгейі жоғары деңгейдегі техникалық өндіріс жабдықтарына толық сәйкес орындалуын қамтамасыз ету арқылы көрінеді.

НОТ негізгі принциптеріне мыналар кіреді: **жүйелік, кешеңділік, экономикалық, гуманизациялық.**

Рационалдік еңбек бөліну жұмыс уақытың пайдалану көрсеткіштер арқылы білу болады. **Профессионал-біліктілік бөлінісі,** жұмыстің күрделілігі және еңбек жауапкершілігімен байланысты. Осы негізде, қызметкерлерді кәсіп (мамандық), разрядтар пен кеңсеге бөлінеді. Біліктілік деңгейі мынадай топтарға бөлінеді: *жоғары біліктілік, біліктілік, төмен біліктілік.*

Еңбекті ғылыми ұйымдастыру (НОТ) және өнімділігін арттыру негізгі құралдарын маңызды бағыты **еңбек бөлінісі және ынтымақтастық**. Еңбек бөлінісі - олардың бірлескен жұмыс барысында қызметкерлердің еңбек қызметін әр түрлі айырмашылығы. Оның түрлері мынадай: **жалпы еңбек бөлінісі; жеке еңбек бөлінісі; бірыңғай еңбек бөлінісі**.

Жалпы еңбек бөлу нәтижесі - бұл қоғамдық өндірістің ірі облыстардың пайда болуы, яғни бүкіл экономика өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, құрылыс, көлік және байланыс, денсаулық сақтау, білім беру және мәдениет және басқа ірі салалар т.б. болып табылады.

Жеке еңбек бөлінісі нақты саладағы түрлі іс (сондай-ақ бұрғылау, тау-кен қазбаларын қазу, геофизикалық және басқа да) бөлу процесін сипаттайды

Бірыңғай еңбек бөлінісі - бұл бөлу, немесе дифференциациясы, кәсіпорын шеңберінде өндірістің саралау (бөлімі, учаске, бригада, жұмыс орны) болып табылады.

Барлау жұмыстарының бірыңғай еңбек бөлінісінің келесі түрлерге бөледі: **технологиялық және функционалдық**.

Технологиялық еңбек бөлінісі жұмыс орындау технологиялық біркелкілігі принципі бойынша және оның операцияларға бөлінуі, түрлі кәсіптер мен мамандықтарға (геофизигі, геофизик-сейсмолог, геофизик-магниторазведчигі т.б.) бөлінуі мен еңбек процессы бөлінуі туындайды.

Негізгі, қосалқы, қызмет көрсететін және жұмыс тиісті түрлеріне маманданған жұмыс істейтін мамандар **функционалдық** еңбек бөлініс арқылы сипатталады. Осы негізде кәсіпорын жұмыскерлері (негізгі, көмекші және т.б.), қызметкерлері, мамандары, менеджерлер, кіші қызметкерлер, күзетшілер, болып бөлінеді. Еңбек бөлінуі мен ынтымақтастық өз шегі бар, **экономикалық психофизиологиялық және әлеуметтік** шекаралары мен айқындалады.

Экономикалық шекара жұмыс уақытын ұтымды пайдалану дәрежесін **Психофизиологиялық** - адам денесінің жұмыс жасауна жақсы жағдай жасау. **Әлеуметтік** - қалыпты және тартымды жұмыс жағдайы. Геологиялық барлау еңбек түрлерінің бөлу (саралау) қолданыстағы шекаралары болуына сәйкес еңбек бөлінісін мен ынтымақтастық жағдайың талдауы мынадай бағыттарын жүзеге асыруға ұсынылады: **экономикалық,** **психофизиологиялық,** **әлеуметтік.**

Психофизиологиялық— санитарлық-гигиеналық және еңбек жағдайларын зерттеу (әуе ортада температура, ылғалдылық, шаң мен түтін, өнеркәсіптік, шу, діріл, ультрадыбыстық, радиациялық, жарық, жұмыс орны жағдайлар мен зиянды өндірістік шығарындылары, және т. б.).

Әлеуметтік шекарасы - жоғары жалақысың, кәсіби біліктілік өсуің, творчестволық жұмыс жағдайы, шығармашылық қабілеттерін және еңбек қызметінің дамуы үшін тартымды жұмыс мүмкіндіктері, жұмысшылардың еңбегімен қанағаттану жағдайың зерттеу

Жұмыс орның ұйымдастыру және қызмет көрсету

Еңбек ұйымдастыру жұмысы **жұмыс орыннаң** басталады. Жұмыс орны - қажетті техникалық құралдармен жабдықталған, бір жұмысты немесе операцияны орындаушылар немесе орындаушылардың тобы еңбек жүзеге асыратың жұмыс орны. **Жұмыс орны** өндірістің негізгі және маңызды элементі, оның ұйымдық-техникалық базасы болып. Бұл жерде өндіріс процесінің негізгі элементтері- еңбек, еңбек заттарының, еңбек құралдарының байланысы болады, сондай-ақ жұмыстың негізгі мақсатқа жетуы - қажетті өнімдерін өндіру немесе өндірістік міндеттерді орындау. Жұмыс орындағы ғылыми ұйымдастыру (НОТ) мақсаты— аз уақыт пен күш шығындарсыз жоғары өнімділікті және тартымды жұмыс қамтамасыз ету, яғни, физикалық күш және ең аз жүйке шиеленіс жұмысшы үшін қажетті жағдайлар жасау. ***Жұмыс орынның мынадай негізгі ерекшеліктерін жіктеуге болады:*** кәсіптер, орындаушылар функцияларын, орындаушылардың саны, мамандандыру дәрежесі, механикаландыру деңгейі, қызмет ету жабдықтардың дана саны, жылжымдық дәрежесі, жұмыс ауысымдық саны.

Жұмыс орның ұйымдастыру

Жұмыс орның ұйымдастыру - оның еңбек құралдар мен еңбек заттары және қызмет пен жабдықтау да оларды белгілі ретпен орналастыру жөніндегі іс-шаралар жүйесің түсінуге болады. жұмыс орындарын және олардың қызметінің ұтымды ұйымдастыру жөніндегі жұмыстың нақты мазмұны көптеген факторларға байланысты: *еңбек түрінең* (ақыл-ой немесе физикалық, әр түрлі немесе рынды, ауыр немесе жеңіл), *еңбек жағдай* (жайлылық немесе қолайсыз), *өнеркәсіп саласы* (бірінғай, сериялық, бұқаралық), *техникалық жұмыс жабдықтау деңгейі* (қолмен, механикаландырылған, автоматтандырылған), оның ынтымақтастық көлемі және т.б. бөлу (жеке, бригада).

Жұмыс орнын жабдықтау - өз қызметкерлерін қажетті және жеткілікті мөлшерде **негізгі және қосалқы технологиялық жабдықтар мен, технологиялық және ұйымдастырушылық аспаптар мен, сондай-ақ жұмыс құжаттары мен қамтамасыз ету жүйесі, жұмысшылар өндірістік міндеттерің тиімді және сапалы орындау үшін**

Негізгі және қосалқы қызмет жасау қызметтерге қатысты функцияларын анық бөлу үшін қажет. Барлау бұрғылау, мысалы, жұмыс орнына қызмет көрсету функциясы төмендегідей жіктеуге болады:

- әдістемелік - қажетті нормативтік және әдістемелік материалдарды қамтамасыз ету;
  - дайындық және өндірістік - өндірістік міндеттер мен құжаттама, өндірістік тапсырмаларын жеткізу және өндірістік инструктаж жасау; тасымалдаулар - жұмыс орнында барлық қажетті нәрселерді жеткізу;
  - инструмендалдық - жұмыс орнына аспап-инструменттерді қамтамасыз ету.
- Жұмыс орнына қызмет жасау үшін мынадай негізгі талаптарды қанағаттандыруы тиіс:
- қызметті жоспарлау;
  - профилактикалық техникалық қызмет көрсету;
  - кешенді, дер кезінде және жоғары сапалы қызмет.

Жұмыс орнының ұйымдастыру типтік жобасы - бұл стандарт қамтитын ұйымдық құжат болып табылады, яғни, белгілі бір мамандық бойынша көптеген жұмыс орындарына тән, шешімдер мен жұмыс орнының жабдықтар мен орналастыру бойынша ұсыныстар. Геологиялық барлау жөніндегі жұмыс орындарын ұйымдастыру әр типтік жобасы сегіз бөлімнен тұрады: 1) жалпы ақпарат; 2) жұмыс орның жоспарлау және жабдықтау; 3) еңбек ұйымдастыру нысаны; 4) жұмыстың мазмұны; 5) еңбек әдістері мен жұмыс тәжірибелері; 6) нормалау және сыйақы; 7) жұмыс орындарының жағдайы; 8) жұмыс орнына қызмет көрсету.

Жұмыс жағдайларын бірыңғайлау

Под условиями труда понимают комплекс санитарно-гигиенических, физиологических, психологических, эстетических и других факторов, оказывающих непосредственное влияние в производственной обстановке на организм работника, его работоспособность и в итоге на производительность труда. Кешенді санитарлық, физиологиялық, психологиялық, эстетикалық және басқа да факторларды өндірістік ортада тікелей қызметкердің денесіне, оның тиімділігіне және, сайып келгенде, өнімділігіне әсер етеді айтып кеткең бәрің **жұмыс жағдайы** деп түсінуге болады. Еңбек жағдайларын қалыптастыруына төрт факторлардың тобы әсер етеді:

- әулет-экономикалық;
- техник-ұйымдастырушылық;
- тау-геологиялық;
- табиғи-климатические.

Еңбек тәртібі. адам қызметінің қатысты «тәртіб» ұғымы белгіленген тәртіппен, белгіленген ережелердің сақталуын қатаң ұстану болып табылады. руду.

Озық техника мен жұмыс әдістерін зерттеу, тарату және жобалау.

Жұмыс процесінің табысы байланысты болады:

- материал мен еңбек шығындарының экономиясы
- қолданылатын жаңа әдістер мен жұмыс әдістері.
- жеке еңбек өнімділігінең (өндірістік) т.б.